De aanschrijversboeken van Bernardus Hendrikus Blankvoort over de jaren 1877-1881

De helaas overleden secretaresse van onze Historische Kring, Dinie Dijkhuizen-Blankvoort, gaf mij inzage in twee ‘aanschrijversboeken’ -een soort kasboeken- van haar overgrootvader Bernardus Hendrikus (Berend) Blankvoort. Bij het ontcijferen ervan kwam ik voldoende aardige bijzonderheden tegen om er een stukje over te schrijven. Berend Blankvoort werd op 9 oktober 1846 in Eibergen geboren, groeide er op en overleed er op 5 mei 1927. Velen hebben zijn huis en timmerwerkplaats op de Hagen gekend. De werkplaats werd in 1890 gebouwd en in 1970 afgebroken.
Dit artikel is niet als levensbeschrijving bedoeld en nog minder beoog ik een geschiedenis te schrijven van één van de twee aannemersbedrijven Blankvoort, die ons dorp kende. Met het aanschrijvingsboek als bron probeer ik een beeld te schetsen van het dagelijks leven in Eibergen rond 1880. Al doende raakte ik benieuwd naar de persoon en het leven van Berend Blankvoort, hoe kan het ook anders? Daarom ben ik blij, dat zijn kleindochter, de 96-jarige mevrouw J.G. Scholl-Blankvoort (Hanna) zo vriendelijk was een gesprek met mij over hem te hebben. Daarmee sluit ik dit artikel af.

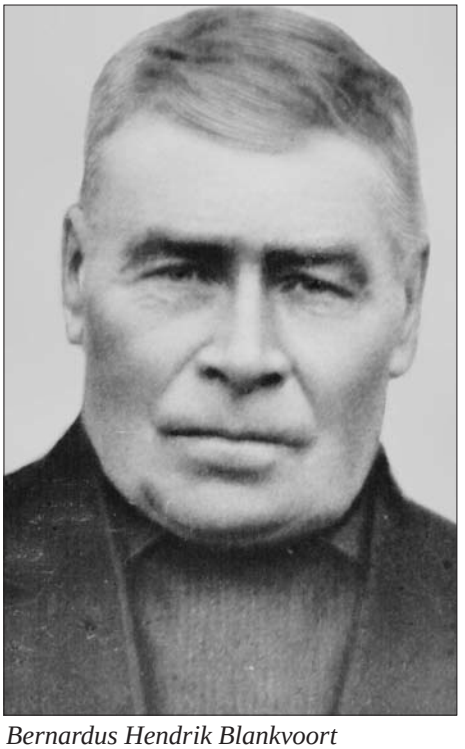

Bernardus Hendrik Blankvoort

Johanna Hendrika Boevink

De familie Blankvoort[1]

De wortels van deze Eibergse familie liggen bij de boerderij Leemslat, later Slatman genoemd, Apedijk 1 in de Holterhoek. De eerste ons bekende bewoner van de boerderij heette Albert in ’t Leemslat; hij werd rond 1600 geboren. Een vermoedelijke kleinzoon van hem werd in 1664 als Albert in ’t Leemslat (Albert Blankvoort) gedoopt, waarmee de naam Blankvoort voor het eerst in Eibergen opduikt. Over de herkomst van die naam tasten we in het duister. Ene Jan Blankvoort trouwde op 2 januari 1802 met Elske Niessink. Hij is waarschijnlijk degene, die in 1799 met 81 andere inwoners van Eibergen en Rekken, een verzoek ondertekende waarin om de benoeming van een arts in het dorp werd gevraagd. Jan en Elske kregen acht kinderen, van wie het vierde, Jan Hendrik, geboren werd op oudejaarsdag 1813. Hij trouwde in 1839 met Garritdina Wolfs, de omstreeks 1819 geboren dochter van berkelschipper/wever Gradus Wolfs en Trijntje Rinzes Hoekstra. Dit echtpaar kreeg zeven kinderen en hun vierde spruit was ‘onze’ Bernardus Hendrikus. Net als zijn vader was hij timmerman/aannemer. Op 22 september 1870 trouwde hij met Hendrika Johanna Boevink, die rond 1849 op ’t Loo was geboren. Hun derde kind Jan Hendrik kwam op 25 januari 1877 ter wereld. Hij nam de zaak over en stond te boek als timmerman/metselaar en aannemer. Op 2 januari 1902 trad hij in het huwelijk met Derkjen ten Woldhuis. Zij kregen acht kinderen, van wie de oudste levenloos werd geboren. De latere timmerman/aannemer Berend Hendrik zag op 19 maart 1911 het levenslicht (†10-01-1988) en zijn jongere broer Derk Jan kwam op 3 september 1915 ter wereld. Hij werd bouwkundige/timmerman en aannemer. Hij trouwde op 10 december 1942 met Arendina Grijsen.

Het woonhuis en de werkplaats aan de Hagen.

(Zoals elke rechtgeaarde Eibergenaar weet, was er in het dorp nog een aannemersfamilie Blankvoort. Bernardus Hendrikus Blankvoort had een vier jaar oudere broer, Jan Gerhard, geboren op 28 oktober 1842. Hij trouwde op 23 mei 1873 met Anna Frederika Simmelink en zij kregen een zoon en een dochter. De zoon Jan Hendrik, geboren op 3 mei 1874, werd timmerman en trouwde op 23 mei 1902 met Gerritdina Johanna Schuurman. Hun zoon Jan Gerhard, geboren op 12 juli 1903, zette het timmer- en aannemersbedrijf voort. Hij trad op 16 mei 1929 in het huwelijk met aannemersdochter Derkjen Olthof. Deze aannemersfamilie woonde aan de Grotestraat tegenover het gemeentehuis en de ingang van hun werkplaats lag aan de Kluiversgang).

Bernardus Hendrikus Blankvoort

Het jongetje, dat in 1846 werd geboren had Berend als roepnaam. Zoals alle kinderen ging hij naar de enige school in het dorp, waar meester Jan Prakke de scepter zwaaide. Na op z'n hoogst zes klassen, zat de studie er voor de kinderen op en gingen ze aan 't werk. Berend had, zoals we nog zullen zien, de spelling allesbehalve onder de knie, maar daar tilde niemand zwaar aan. Rekenen kon hij wel en daar ging het om. Vermoedelijk begon hij rond zijn twaalfde jaar als krullenjongen bij een timmerman, mogelijk zijn vader, want een vak leerde men in de praktijk. Kennelijk was hij een goede leerling, want in 1877 schreef hij in

De familie Blankvoort-ten Woldhuis. Van links naar rechts: De inwonende opa Berend Blankvoort, Berend met de hond Boy, Derkjen Blankvoort-ten Woldhuis, Dina Kampen, Jan Hendrik Blankvoort, Ome Bosch, Mina Blankvoort; voor van links naar rechts: Derk, Hanna, Zus, Fenna, Rika, Herman Overman.

zijn Aanschrijversboek ‘B.H. Blankvoort, Mr. Timmerman te Eibergen’. Hij was trouwens lang niet de enige timmerman in Eibergen. Volgens het gemeenteverslag van 1876 telde de gemeente 37 timmerlieden. Daarmee was dit de grootste groep in de categorie ambachtslieden. De 24 kleermakers waren goede tweede en de schoenmakers verdrongen zich met hun zeventienen op de derde plaats. Tien bakkers bakten hun brood, verder werkten er negen metselaars, zeven grofsmeden en zeven plankenzagers, zes klompenmakers en zes riet- en strodekkers, vijf huisschilders en vijf steen- en pannenbakkers. Van de overige beroepen waren er minder beoefenaren. Het is maar de vraag voor hoeveel van deze ambachtslieden dit uitsluitend hun hoofdberoep was. Vrijwel iedereen was ook boer en zeker in de zomer waren alle handen in het dorp nodig om de oogst binnen te halen.
In 1877 was Berend Blankvoort 31 jaar oud, zeven jaar getrouwd met zijn Hendrika en naar we mogen aannemen in de kracht van z’n leven. Het echtpaar had drie kinderen en er zouden er nog twee volgen.

Van alle markten thuis
Een timmerman moest van alle markten thuis zijn. Hij diende het grote werk te beheersen, zoals het uitbreiden van een boerderij met extra gebinten, maar ook moest hij een kozijn of een kruiwagen kunnen maken. Om een inspan (disselbomen met toebehoren, waartussen het paard komt te staan) voor een wagen of een kar te maken, trok hij op een winterdag het bos in om een geschikte boom uit te zoeken en dat gebeurde ook als er een gebint moest worden gemaakt. Er werd een boom gekapt en vervolgens was het een kwestie van ´kanthouwen´, met een bijl, een belangrijk stuk gereedschap voor de timmerman, werd de stam tot een vlakke rechthoekige paal gekapt.

In het Aanschrijversboek van Blankvoort had elke klant één of meer bladzijden, waarop vermeld stond welke werkzaamheden waren uitgevoerd en tegen welk bedrag. Soms zien we ook welke tegenprestatie de klant leverde. Het is niet altijd duidelijk of Berend zelf dan wel zijn knechts een karwei deden. In het boek staan 64 klanten genoteerd, zowel in het dorp als uit de omgeving. Van sommigen staan er maar een paar regels zoals de landbouwer M. ten Harkel, waar knecht Embert een dag onduidelijke reparaties doet voor een bedrag van ƒ2,12½. De werkzaamheden voor de molenaar van de Mallumse molen zijn velerlei en beslaan voor 1877 twee hele bladzijden, de molenaar moest dan ook meer dan honderd gulden betalen. Ik kom er nog op terug. Ook G. Bisperink in Haarlo en ‘Domennie van Regteren Altena, predikant’, waren goede klanten. In 1877 en 1879 deden Berend en zijn knechts zo’n veertig karweitjes per jaar voor de dominee van de hervormden. Een greep hieruit: ‘aan speelgoed hersteld en kleinigheden (0,60), kapstok hersteld (0,72), gommestikpalen² verzet en teregtgeholpen met spijkers (0,70), pianostoeltje hersteld (0,90), vloerkleden

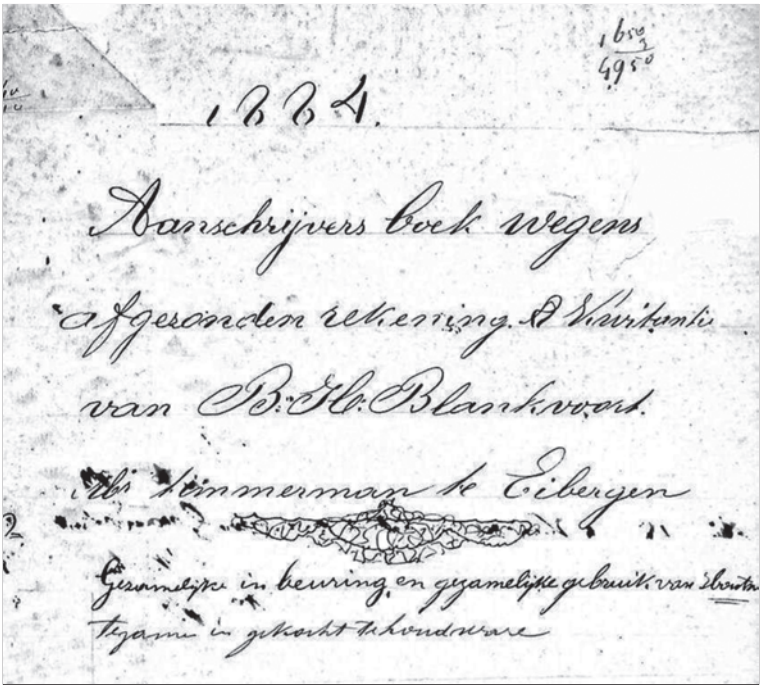
1884.
Aanschrijvers boek wegens
afgezonden rekening & Kwitantie
van B. H. Blankvoort.
Abr Timmerman te Eibergen
Gezamelijke in beuring en gezamelijke gebruik van 2 bonten
tezamen in gekocht te houdwaare

Het aanschrijversboek van Berend Blankvoort.

opgenomen en klaarmaken (1,75) en meubels verzet met 2 man (0,60), een bloemenpaal (klimrek) aangeleverd (0,50), een ledekant gezet en van boven gehaald (0,45), nieuwe schappen gemaakt in de kasten (aan vurenhout 6,78, aan spijkers 0,50), 1 dag van 12 uren werkloon voor Embert (2,40), wastafel gemaakt (7,75), nieuwe gordijnrollen gemaakt (1,20), de koffer hersteld van de jufvrouw (0,67½), op 24-01-1879 de vlagge uitgehangen (0,20), een luiwagen aan de stelle gemaakt (0,06) en een speelkastjen hersteld (0,40)'. De ´jufvrouw´ was waarschijnlijk Gerritje Ida van Dijk, die op 2 maart 1852 in Groningen werd geboren. Zij staat te boek als 'bonne', dienstmeisje en zal wel kinderjuffrouw zijn geweest. Voor het gewone huishoudelijk werk zorgde Berendine Frederika Stoverink afkomstig uit Eibergen. Opmerkelijk groot is het aantal keren, dat het 'vloer kleet' moest worden opgenomen en de meubels verplaatst. Het kleed werd vroeger buiten over een rek gehangen en geklopt met de mattenklopper, geen licht karweitje. In 1880 werden de kinderwagen en een 'poppenledekant' hersteld en plankjes voor Martjen gemaakt. Ook maakte men voor 20 cent een liegejaal (lineaal?). Of de domineeskinderen vernielzuchtig van aard waren weten we niet, feit is dat er door de jaren heen bij de dominee bijzonder veel speelgoed werd gerepareerd. Het aantal dreumesen in het domineesgezin was trouwens niet gering. Het echtpaar zat niet stil, want tussen 1868 en 1875 werden er vijf kinderen geboren van wie genoemde Martjen de jongste was.

Tussen de openbare lagere school op de Hagen en de werkplaats van Blankvoort was een doorsteek. Nu loopt daar de Koningin Julianastraat voor het Kruidvat langs. Op de plaats van de school stond is nu het parkeerterrein op de Brink.

Kwartje voor ´een vergeefschen loop´

In januari 1879 kreeg het 'tendwagentje'[3] van dokter J.W.G. ter Braak nieuwe velgen en werd het kapje van het wagentje hersteld, dit alles voor *f* 0,85. Voor koopman H.A. Huender maakte men voor *f* 1,77 een 'winkeltrapjen' en voor de juffers een 'dekselt' à *f* 0,30. In 1877 repareerde Blankvoort voor zijn oude schoolmeester Jan Prakke onder meer de 'vloere' en een snijzomp, vervelgde hij een paar hoge karraderen, legde hij een vloerkleed, klopte dit en maakte het klaar. Verder kortte hij een stoel in en overtrok die en begaf hij zich naar Groenlo om een spiegel te halen. In 1880 herstelde hij 'een koffymolen en een bak voor koffy bessen branden´ en werkte hij een dag aan de ´tilbrie'. Een tilbury is een rijtuigje met twee wielen, getrokken door een paard. Fabrikant J. Prakke, zoon van de meester, kreeg voor *f* 13,76 een nieuw 'ledekant van lindenbomenhout'. Voor de Gebrs. Prakke leerlooyers declareert hij in juli 1877 '2 uur werk bezien (0,20), 1 dag aan de tegening (tekening) (1,20), 3½ dag werkloon op de leerlooyerij, ieder dag 12 uur (9,20). Berend werkte ook in Rekken. Voor smid Boevink repareerde hij vooral wagens en wielen, voor 'B. van de meester[4] een agterploeg en een kleinigheid aan de Gieber zijn wagen'.

B. Groot Wassink op Bruinink in Hupsel behoorde in 1879 met een bedrag van ruim *f* 392,- tot zijn grote klanten, niet toevallig want 'Brunink' was sinds jaar en dag één van de rijkste boeren in de gemeente. Hij deed er wat 'bijwerk aan het nieuwe huis', zette koperen deurkrukken aan de broodspinde en rekende een kwartje voor 'een vergeefschen loop´. Tijd was ook toen al geld. In boven-

staand stukje is sprake van de knecht Embe(r)t, waarschijnlijk gaat het hier om Engbert Odink, de grondlegger van het bekende Eibergse aannemersbedrijf, dat in 1970 werd overgenomen door de Van Wijnen Groep. Engbert Odink leerde het timmervak bij 'onze' Berend Blankvoort[5], voor hij in 1878 zijn eigen zaak begon. Het is niet uitgesloten, dat hij de eerste tijd daarnaast voor zijn oude baas werkzaamheden bleef uitvoeren.

Huize Mallem aan de Rekkensebinnenweg, waar Blankvoort voor E.H. Samson een duivenslag repareerde. Het huis is kort na de Tweede Wereldoorlog wegens bouwvalligheid gesloopt (foto: collectie Leo van Dijk).

Doevenslag bij Huize Mallem

Bij het lijstje werkzaamheden voor de joodse leerlooier-fabrikant Ephraim Hona Samson vallen twee dingen op. Bij de datum 3 september 1877 staat 'de loveshut gezet' en op 2 oktober 'de loveshut weer afgebroken'. Het joodse loofhuttenfeest of soekot, duurt zeven dagen en de data ervan zijn afhankelijk van de maanstand, maar vallen altijd tussen eind september en eind oktober. Herdacht wordt de 40-jarige tocht van de Israëlieten door de woestijn, waar zij in tenten of hutten woonden. Ook in Eibergen hielden de Joden dus hun oude feesten in ere.

Een andere opmerkelijke aantekening is, dat de doevenslag van Samson werd hersteld. Een duivenslag is een duiventil, die zo is gemaakt, dat een duif er via het vlieggat in kon, maar niet eruit. Van de 16^{e} tot de 18 eeuw stonden duivenslagen bij adellijke behuizingen, kloosters en kerken. Later lieten, vanwege het prestige, ook herenboeren duivenslagen maken. Er waren duivenslagtillen op een paal, duivenslagtorens bovenin een toren en duivenslagen bovenin

gebouwen, bijvoorbeeld boerenschuren. Duiven dienden vroeger voor consumptie. Mogelijk stond deze duivenslag bij het voormalige Huize Mallem aan de Rekkensebinnenweg, waar Samson toen woonde.
Het werk van een timmerman was vroeger zeer gevarieerd. In 1877 deed Blankvoort voor de hervormde kerk van Eibergen de volgende karweitjes: ‘de deurkrukken hersteld, de regenput, een lambrezering gemaakt, een regenbak gemaakt boven het geestegat en een nieuw karkenslot gemaakt. Wat zou het geestegat zijn? In opdracht van de ‘Diacinije van Eibergen’ maakt hij onder meer een nieuwe geitenstal voor de weduwe Stokkers. Sommige armelui werden geheel of gedeeltelijk door de diaconie onderhouden, sociale wetten zoals nu waren er nog niet. Onbedoeld geestig kwam Berend uit de hoek toen hij schreef voor ‘de barabier’ G.J. te Nijenhuis een complete stoof gemaakt te hebben..

Mallemse molen
Zoals al gezegd werkte Berend nogal eens op de Mallemse molen voor molenaar W.H Kölling. In 1877 was er een grote post van ongeveer vijftig gulden; ’geleverd aan de reinigingsmasjiene met materialen’. Deze reinigingsmachine zal wel gebruikt zijn om het koren van ongerechtigheden te ontdoen. Hij werkte er ook in opdracht van I.G. de la Fontaine Verweij, rentmeester van de heer van Mallem, baron Van Mulert, die eigenaar was van Mallem, inclusief de molen. Er werd zowel aan de vloer als onder in het water gewerkt. Verder liet Berend er door metselaar G. Burgers ribben leggen, vermoedelijk waren dit kribben, korte uitsteeksels om de stroom van het water te temperen. In 1878 rekende hij zestig cent voor een halve dag ‘rondgaan voor de baron naar de Molle en naar de Rekkensche Molle’ terwijl hij drie uur lang het werk bij de ‘Mallemsche Molen beziet’ à tien cent per uur. In dat jaar nam men ‘de geute onder het rad’ drie dagen lang onder handen. In 1878 besteedden ze veel tijd aan het zetten van schrevels[6] op de raderen en deed men er ruim drie uur over om ‘een molensteen naar boven te maken’. Bovendien werden er twee dagen ´in de bakkerieje’ gewerkt. In 1880 waren de baas met zijn knechts Hendrik (8 cent per uur) en Willem (7½ cent per uur) vele dagen ‘met de zondag er bij’ in touw aan het waterrad. Er werd gewerkt aan de ‘beulmole, de eekmolen en aan de schutte aan de olimole’. Hiervoor was 18 voet, 2 duim eiken nodig, voor een bedrag van ƒ4,05. Helaas werd de oliemolen op de linker Berkeloever in 1917 gesloopt. Een eekmolen maalde eikenschors (run), nodig voor het looien van leer. Een builmolen werd gebruikt in bakkerijen om de verschillende soorten meel te scheiden en er de zemelen uit te zeven.

Anderhalve fles ´jannever´
In maart 1878 stond onder de naam G.J. Zweers, landbouwer, ‘een halve dag helpen uitbaken’. De volgende maand waren de werklui van Blankvoort veel in de weer bij Zweers en we mogen wel aannemen, dat er een huis of schuur werd

neergezet. De totale rekening bedroeg circa ƒ 142,-. Het nieuwe huis voor H. Bouwmeester werd aangenomen voor ƒ 1800,-. G. Burgers deed het metselwerk voor ƒ 3,25 per duizend stenen, G. Simmelink het verf- en glaswerk voor ƒ 115,- en het zaagloon bedroeg ƒ 14,50. Bij Bart Elbrink van Hotel de Kroon haalde men anderhalve fles 'jannever' voor ƒ 1,05 en bij het pannen hangen werd er nog een fles soldaat gemaakt. Ook bij het afladen van de kalk en het 'putte zetten' werd een borreltje gedronken. Aan smid Wennink betaalde Berend ƒ 4,05 voor ijzerwerk en voor het beslaan van het paard. Van steenbakker Reijerink in Zwolle kocht hij eerstesoorts steen en van diens collega Kammeijer op 't Loo 'roodgaren, harde en weeken steen, blauwe, tweedesoort[7] en rooje pannen en blauwe, vrakke pannen'. In 1879 stond de meesterswoning in Rekken genoteerd onder 'aangenomen of gezamenlijk werk' voor ƒ 27,24 Omdat de gemeente opdrachtgever was moesten er tekening en bestek worden gemaakt. De tekening werd in Groenlo gekopieerd, misschien bij drukkerij Banning aldaar, want in Eibergen was toen nog geen drukker. Bij een aantal gelegenheden bracht Berend 'drie pottjes of een half oord jannever' in rekening en hij schoot vijf gulden voor 'voor asserantie van de brandverzekering'. Voor 'ribbentjes op de Rekkensche kermis' was hij 75 cent kwijt. Bij bakker Stomp kocht hij voor zestig cent brood voor het paard. In 1880 werden er nieuwe borden voor de Rekkense school gemaakt en in datzelfde jaar nam hij een reusachtig werk aan, namelijk de bouw van het stadhuis en de meesterswoning in Diepenheim, voor respectievelijk ƒ 4592,- en ƒ 4196,-.

Kijkje in het leven in Eibergen van toen

Het Aanschrijversboek geeft ons een kijkje in het leven in Eibergen van toen. Voor landbouwster weduwe Maas maakte Blankvoort een huisjesbrille. Het feit op zich hoeft niet te verbazen, maar ik had niet gedacht dat het woord bril als onderdeel van het 'huusken' toen al in gebruik was. Bij de datum 25 april 1881 staat te lezen: ´Willem 1 dag een dood kisjen gemaakt en andere kleinigheden´. Een dergelijke mededeling komt regelmatig in het boek voor en we zien weer eens hoeveel kinderen er toen stierven. Trouwens het maken van doodskisten voor volwassenen behoorde tot de gewone werkzaamheden. Voor winkelier en later burgemeester G.H. Smits maakte Berend een tabaksstelling, een houten stelling waaraan tabaksbladen werden opgehangen om te drogen. Verder verzette men de 'massiene in de schuur' en deze kreeg een nieuwe 'planke van lindenboomenhout'. Het betrof hier waarschijnlijk een tabakssnijmachine voor de tabakskerverij van Smits. Smid G. Zwikkelaar kreeg in 1879 'een latte onder de boormassien'. Op 13 augustus 1878 leverde Blankvoort een nieuwe kast aan bakker Steinkamp aan de Grotestraat, een aardige klus van maar liefst ƒ 45,- en ook maakte hij een kastje voor de meid van de dominee voor ƒ 39,89½, ook niet gering. In 1878 werd bij landbouwer Rieggeld een lade van een 'sneltouwe' hersteld. Vermoedelijk was dit een snelspoel, een verbeterde versie van het oude

weefgetouw. De lade was er een onderdeel van. In 1881 maakte men voor H. ter Maat een ‘hoenderkouwe’. Kouw is in het oud-Nederlands en in het Eibergs dialect een woord voor kooi.[8] De kouwe was een getimmerde kooi met liefst een lattenbodem voor broedse kippen. Steenbakker J.W. Kammeijer kreeg twee nieuwe steenvormen en een katrol geleverd.

Aardappels steken als tegenprestatie

Blankvoort en zijn knechts kwamen veel op boerderijen, waar allerlei wagens, wielen, ploegen en ander gereedschap werd gerepareerd. We lezen bijvoorbeeld ‘eggede vertand bij weduwe Simmelink’. De tanden van een eg waren kwetsbaar en werden daarom nogal eens van taai hulsthout vervaardigd. Voor zijn schoonfamilie Boevink op ’t Loo maakt hij een kerkstoof. In tegenstelling tot een gewone stoof werd een kerkstoof vaak fraai versierd met houtsnijwerk. Dit handwerk deed de timmerman in de stille wintermaanden. Vaak werd er niet in geld afgerekend. Voerman Jan Pelle liet nogal eens reparaties aan zijn wagen uitvoeren. Als tegenprestatie haalde Pelle ´1 vragt houd van Lieveloo (Lievelde) en van Zutphen een vragt goed´. Pelle heeft zijn vrachtje daar vermoedelijk bij het nieuwe station gehaald. De lijn Winterswijk-Zutphen werd in 1878 geopend. Voor landbouwer Flierhaar maakte Blankvoort ‘een nieuwe doodkiste van hart hout’ voor *f* 4,50. Als tegenprestatie groef Flierhaar een dag metselzand voor hem en stak hij twee dagen lang aardappels, waardoor hij een gulden van de rekening mocht aftrekken. In 1880 ontving hij van molenaar Kölling 1½ mud rogge en 4 schepel brood.

Graven, maaien, hakken en vrachtrijden

Omdat een timmerman het niet het hele jaar door even druk had met timmerwerk, nam men ook andere karweien aan om de tijd productief te maken. In februari 1878 bijvoorbeeld ging knecht Embert voor E. Ruiters op ´t Loo een halve dag bomen hakken op ’t Lankheet en in juli 1877 maaide Hendrikus een dag rogge bij de weduwe Simmelink. Bij een zekere Peuler werden in 1879 onder andere de volgende werkzaamheden in rekening gebracht: zand graven bij Wonnink, op ‘t Simmelink en in de Klaashof, boeskoolland omzetten op het Slat, helpen graven in B. Wennink zijne tuin, helpen boekweite maaijen en dorsen’. Voor de fabrikant H.A. Huender haalde Berend voor een rijksdaalder een lading hout uit Lievelde, reed hij uit dezelfde plaats een dag lang gruis naar het Looveld in Rekken en twee vrachten hooi uit de weide bij het melkvonder. Verder vervoerde hij strooisel, schadden (veen-, heideplaggen) en rogge. Eveneens voor Huender ‘een halve dag bouwen op De Geere’. De Geere of Huenders Geere, was een stuk bouwland van Huender. Na zijn dood in 1927 schonk zijn weduwe deze grond aan de gemeente, die er de latere Menno ter Braakschool bouwde. In 1890 werden er bij Eibergen militaire oefeningen gehouden Behalve voor onderdak moest er ook gezorgd worden voor de foerage, dat wil

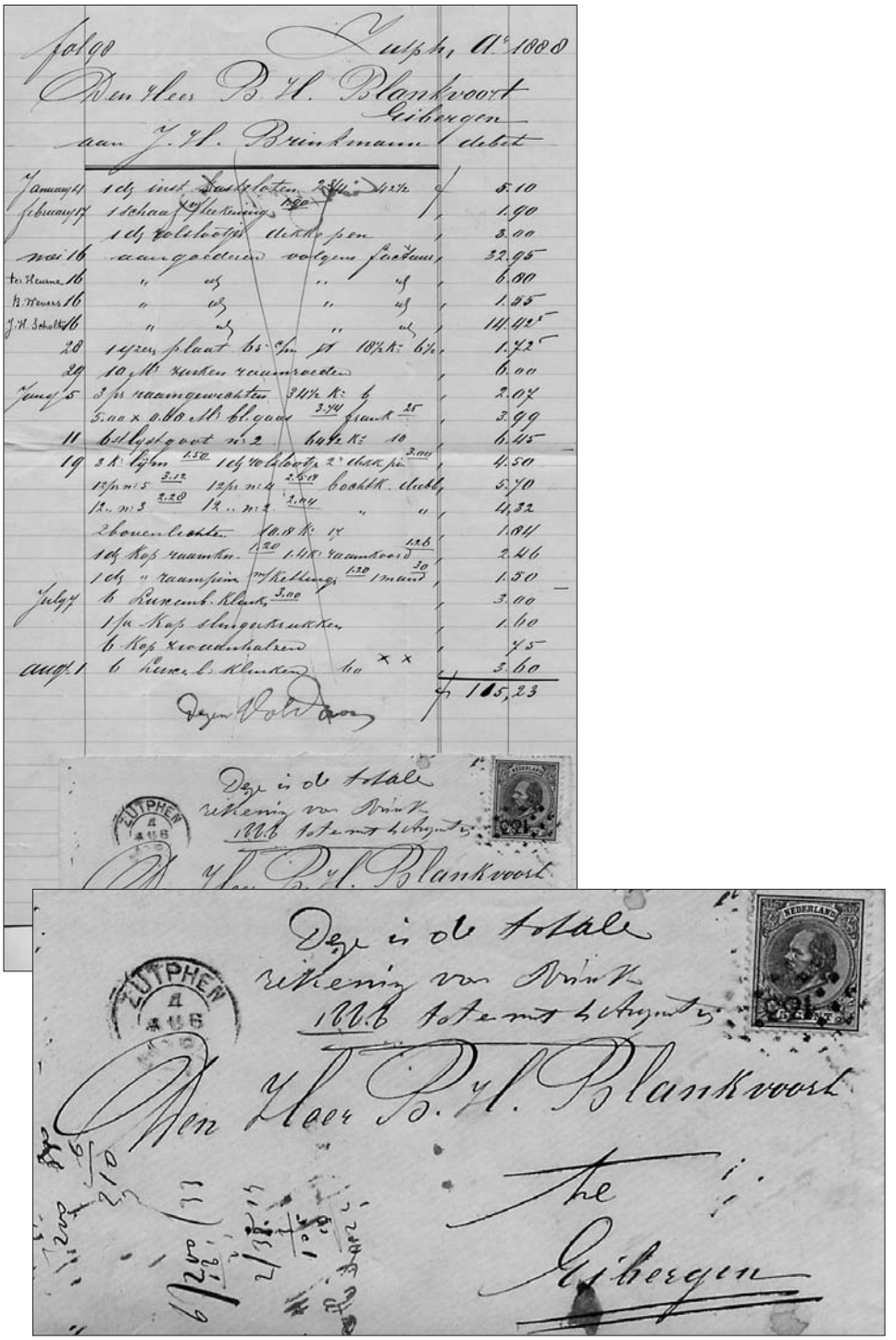

Rekeningen Nahuis en Zutphen.

zeggen het voer voor de paarden. De burgemeester schreef een brief aan de generaal-majoor commandant 2e divisie infanterie in Arnhem[9]:

'Voor vrachtvervoer voor de fourages ten behoeve van de manoeuvres van 3 t/m 10 October, kunt u terecht bij Jan Pelle[10], vrachtrijder, J.W. Scholten, landbouwer, B.H. Blankvoort en J.G. Blankvoort, timmerlieden, allen in het dorp'.

Receptenpuzzel

Voor de schilders onder de lezers heeft Berend Blankvoort nog enige fijne tips en ik ben benieuwd of er lezers zijn die 'chocola kunnen maken' van de volgende aantekeningen:

Los blaadje: zuurink zouwt voor vlekken, maar koud erop strijken.
Rood sander hout voor kleur
Ongekookte lijnoly
strijk politoer voor de krullen en latwerk en azijn met oude spijkers laten trekken en warm der op strijken.
Groene notenbasten laten trekken in regen water bij het veur en dan der maar kort opstrijken voor het beissen (beitsen).
Eers 2 of 3 maal kleurn met provemhout en dan een weinig schoern in ongekookten lijnolie met een vijn puimsteentjen maar niet verder als men kan afreiken met het polietoeren en dan tusschen beiden een weinig olie der over druppelen en dan maar voor dan polietoeren en het laatste met enkkel spierietus dan weer over dan krijg men de vijnen glans
en poliezander kleur dan moet men den roodzanderhout er onder de pap der over stroojen tot dat de voldoende krene geeft.

Berkelscheepvaart

In het Aanschrijversboek zijn sporen te vinden van de eens bloeiende berkelscheepvaart, die toentertijd al op zijn laatste benen voer. Voor Jan Wormmeester werd in maart 1878 een mast 'aangelieket'. De mast stond in een soort houten voet, die door de grote kracht die de wind erop uitoefende vaak kapot ging. Het herstel ervan heette 'aanlieken'. In mei werkte knecht Willem twee keer een halve dag aan de 'voorrande' (vooronder?), waarbij hij voor 65 cent spijkers en ƒ 1,35 aan vuren latten gebruikt. Op 17 april werd een nieuw stuk in de boordplank gemaakt en in september nam men de hut zes uur lang onder handen voor een dubbeltje per uur. Berend leverde voor ƒ 2,75 vuren gangplanken en er werd een 'schippersschag aangelaschet'. Een scheg is een verbreding van de voor- of achtersteven onder water, die dient om zijdelings afdrijven te voorkomen. Blankvoort was trouwens zelf klant van de schippers. In 1879 haalde Ter Weeme een vracht hout voor hem uit Zutphen. Herbergier Bart Elbrink, die een rijtuig met paarden bezat, vervoerde voor Berend in dat jaar

hout, dat bij de Berkel lag opgestapeld. Dit zal daar wel met een zomp naartoe zijn gebracht, want er staat te lezen dat schipper Pelle in 1882 een vracht hout van de leverancier Schultz en Co, houtkopers in Zutphen, naar Eibergen bracht. In 1883 kwam Eibergen aan de nieuwe spoorlijn Winterswijk-Neede te liggen en toen was het snel gedaan met de berkelscheepvaart.

Leveranciers en knechts

Veel van wat de timmerlieden nodig hadden maakten ze zelf, maar er moest natuurlijk ook het een en ander van elders komen. G.A.A. van der Wall en Co in Arnhem leverde onder meer sloten, deurkrukken en raamgewichten en kant-, steek- en schaafbeitels. Steenbakker J.W. Kammeijer op 't Loo zorgde voor stenen en pannen. Zo leverde hij in september 1879 750 stenen à elf cent en 1400 stenen à zestien cent. Zoals we al zagen betrok Blankvoort hout van Schultz en Co, Spittaalstraat 14 in Zutphen.

Net als knechts en meiden bij de boer werden timmerlui vroeger voor een jaar gehuurd. In 1879 werkte ene Hendrik er een jaar lang voor ƒ 65,-. Berend hield aantekening van wat hij in 1879 voor Hendrik uitgaf en na het jaar werd dit van die ƒ 65,- afgetrokken. Een greep uit de onkosten: met Reintjen Bisperink naar Neede gegaan, een gulden, toen de vader hier is geweest ƒ 1,20, op Sindersteffen ƒ 1,80, voor het maal van het klootschieten zestig cent, de boete van het slaan bij het klootschieten ƒ 12,00 en al bij mekander een maand niet gewerkt ƒ 5,77'. In mijn artikel 'Geschiedenis van het klootschieten in Eibergen[11], staat dat er bij zo'n 'klootscheetersmaoltjen' nogal eens ruzie ontstond. Vaak was men het niet met elkaar eens over het toepassen van de spelregels tijdens de wedstrijd en als men intussen een slok op had, kwamen de vuisten er wel eens aan te pas. Het kan goed zijn, dat de flinke 'boete van het slaan', hierop duidde. Betekende het feit, dat Hendrik een maand niet had gewerkt, dat Hendrik zelf ook beschadigende klappen opliep? Willem werd in 1881 gehuurd voor ƒ 75,- en kreeg met kerst en op nieuwjaarsdag een gulden. Op de kermis van 21 september 1881 gaf Berend zijn knechts samen twintig gulden en de zondag na de kermis kwam er nog eens drie gulden bij. Met Pinksteren schonk hij twee gulden en bij de Oldenkotse Ommegang ƒ 3,60. In hoeverre dit een gift was of dat het bedrag ingehouden werd van het loon wordt uit zijn aantekeningen niet duidelijk. Berend betaalde voor knecht Willem onder meer het volgende: de Borculosche markt ƒ 1,80, het breken van de zaag ƒ 2,50, klompen een gulden, voor boezelaartjes acht gulden, om naar Haarlo te gaan zestig cent, naar Buurse om er rogge te maaien een gulden, om naar Haarlo te gaan met de bevestiging ƒ 1,80, het feest van de burgemeester een gulden. Een piloze (pilo is een grove bruine stof, half linnen en half katoen, gekeperd, dat wil zeggen met strepen, het heeft iets weg van ribfluweel) broek twee gulden. Op Sinderklaas, de vrouw tachtig cent, 26 december op Sindersteffen betaald ƒ 1,80, aan de dochter voor loon ƒ 3,15, betaald voor boezelaar uit de verfe halen een gulden, 26 maart, op

De plek waar het bedrijf van Blankvoort stond op de hoek van Koningin Julianastraat en de Nieuwstraat. Links boerderij 't Reijrink, rechts op de achtergrond schildersbedrijf Kiffen.

Feesten

In het bovenstaande stukje is sprake van enkele kalenderfeesten, zeker voor jongelui hoogtepunten in de sleur van het alledaagse leven. 'Sindersteffen' was het feest van Sint Stephanus op 26 december. Volgens H.W. Heuvel[12] heette dit vroeger 'grote paardendag, omdat haver en hooi voor de paarden op die dag werden gewijd. Knechten en boerenzoons mochten de paarden dan afrijden. In die tijd (het boek is uit 1909) vond het 'Sunt-Steffen-jagen' met paard en sjees nog plaats in onze streken. In Drenthe reden de boerenjongens op ongezadelde paarden over de winterse akkers van café naar café, waar ze een borrel van de herbergier kregen, die ze al rijdend achterover moesten slaan, er daarbij voor zorgend, dat ze zelf niet achteroversloegen. Het lijkt me niet uitgesloten, dat iets dergelijks in de Achterhoek ook heeft plaatsgevonden, maar bewijzen heb ik niet.

De 'Oldenkotse ummegangk'[13] wordt nog steeds op de tweede zondag in juli gehouden, beter gezegd de tweede zondag na Peter en Paul, over d'n paol 'Ammelse miegetönnis' genoemd. Het valt te vrezen, dat niet zo zeer de processie als wel de erbij horende kermis, het meeste volk trok. Sinterklaas was rond 1880 niet alleen een pakjesfeest voor kinderen. Hendrik Odink schreef in zijn ongepubliceerde aantekeningen[14]:

'Met sinterklaas werden bij de bakkers Blankvoort, Wolthuis en Buinink speculaas-sunterklaoskes verloot. Pakjes van ½ ons, zes personen namen deel, ieder

betaalde een cent. Met twee dobbelstenen, wie het hoogst gooide kreeg het tuutje met sunterklaoskes. Sunterklaospoppen 40 à 50 cm groot, hiervoor waren acht personen nodig, kostte drie cent de man. Een grote sunterklaoskeal, levensgroot, daarvoor dertig man nodig, 15 cent de man. Was van echt sunterklaosspeculaas gemaakt met suiker en een naam er op aangebracht, vaak de naam van een toen geliefd versje zoals Manus (Manus met een brood in de hand, dèn hef 'ne daolder ekost), Karel (o, mijn Karel, die heeft mij verlaten, omdat ik niet vrolijk meer zong). Ook een keer bij Hofmeijer Dreyfuss[15] en Paul Krüger[16]. 't Was een echt gezellige drukte. In de bakkerijen waar de oven net gebrand had was het behagelijk als het koud was. 't Gooien met de dobbelsteen had plaats op de bakketrog. Tot plusminus 1904 hield het stand, toen mocht het niet meer. Zeker van voor 1870 bestond het volgens Derk van de bakker (Blankvoort), met wien ik op 25-11-1949 deze oude herinneringen ophaalde'.

'Umdat 't er zo vol was en Miejken nog lang neet an de buurte kwam, gonk ze de trappe op van oet de bakkerije nao 't zolder. Ok daor was 't vol. Op 't schemmerige zolder wodden edanst. Heel was jongens en deerns speongen zik 't vuer oet de hakken. Getjan van Eibarge met zien videle en zien zönne Jans met de klarinette, spölt der lustig op lös: Onze broeder lazarus, t Mölleken, wiej gaot nao hoksebarge, Lot is dood en meer van dee olderwetse dansdeuntjes waor allemaole biej ezongene kon wodden. 't Gaf 'n kabaal op 't zolder van waor bu'j mie. De bakkers-mansleu hadden 't zolder oaveral estut umdat ze bange waarn dat 't met dat gedrei en gestamp der wal is duur kon gaon'[17].

In 1904 werd het dus verboden. De reden zal wel zijn geweest, dat er te veel gedronken en geruzied werd bij dergelijke gelegenheden. Vermoedelijk ging Heuvel daarom ook niet verder in op de 'onbeschaafde' kanten van het Sundersteffenrijden. Odink vertelde, dat toen J.B. Menkhorst op tweede kerstdag 1849 naar zijn laatste rustplaats werd gebracht, een groep jongens Sundersteffen vierend, zingend een herberg uit kwam[18]. Dan was er nog de 'bevestiging' in Haarlo. Dit was geen kalenderfeest, maar sloeg waarschijnlijk op de intrede van een nieuwe predikant in Haarlo. In die dagen ging dat gepaard met feestelijkheden. Weer was het Odink, die ons vertelde over de feestelijke intrede van dominee B.C Ledeboer te Eibergen in 1855[19]. De straat van de kerk naar de pastorie was versierd met erebogen en erepoorten. Enkele poorten moesten echter worden afgebroken, omdat de rijtuigen waarmee de dominee werd ingehaald te hoog waren. Wat een sensatie! 's Middags bij de intreepreek was de kerk zo vol, dat er voor velen geen plaats meer was. Dezen zochten hun troost in de herbergen. Daarom noemde men deze intrede later de 'domeneerskarmse'. Tenslotte paardenmaandag. Henk ter Agter hoorde van zijn vader, dat voor de oorlog hengstenhouders hun hengsten presenteerden op de maandagse meimarkt. Ze probeerden daar de boeren te verleiden hun merrie te laten verleiden. Het zou

kunnen zijn, dat rond 1880 deze paardenmaandag nog niet samenviel met de kermis. Minder waarschijnlijk lijkt het me, dat paardenmaandag een ander woord is voor Sundersteffen.

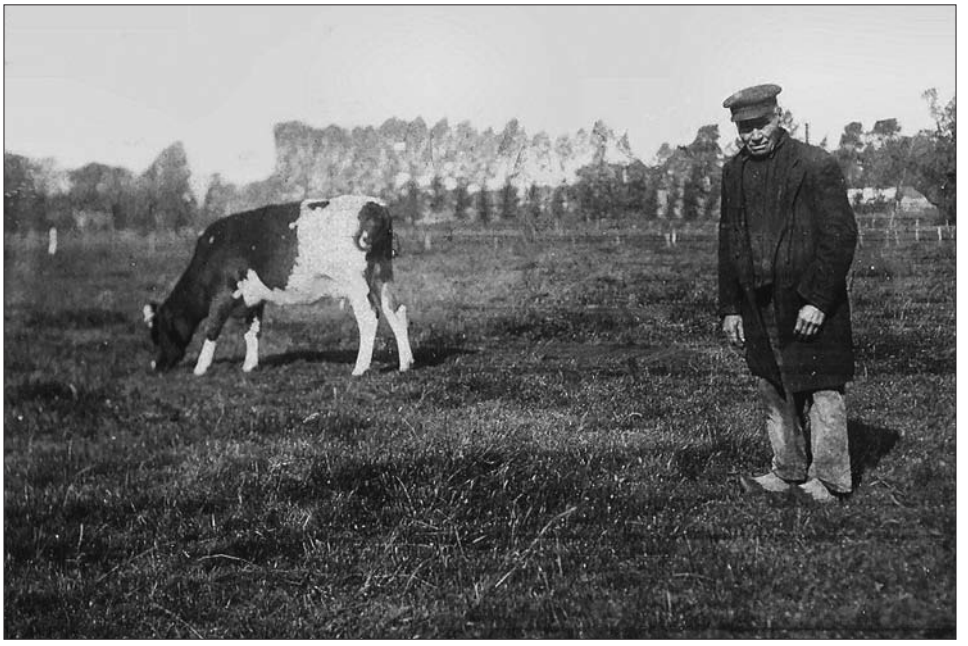

Berend Blankvoort in de wei (nu Koningin Wilhelminastraat).

Mevrouw Scholl-Blankvoort

Hanna is een dochter van Jan Hendrik Blankvoort en Dirkje ten Wolthuis en kleindochter van Berend Blankvoort. In haar jeugd woonde zij op de Hagen A300, waar nu het Kruidvat staat (zijgevel). Zij herinnert zich dat haar grootvader bij hen inwoonde. Hij was een flinke, strenge man en nadat haar vader de zaak overnam, werkte grootvader Berend veel op het land, waar nu de Koningin Wilhelminastraat is. De kinderen brachten hem dan koffie. Hun knecht Piet Smeijer woonde ook bij hen in. Hij kwam uit een weeshuis en kon zijn huisgenoten in het begin soms niet goed verstaan. Later begon Smeijer voor zichzelf.

Grootvader Berend bouwde in 1913 het eerste paviljoen van de Rekkense Inrichtingen, alles was daar toen nog heide. In z'n latere jaren kreeg de oude Berend Blankvoort suikerziekte. Op 5 mei 1927 stierf hij, 80 jaar oud. Daarmee kwam een einde aan een lang werkzaam leven.

Eibergen, augustus 2012 Leo van Dijk

Auteur

Leo van Dijk is de auteur van onder meer 't Ies kan lie'jen over de Eibergse IJsvereniging, Een eeuw muziek over de muziekvereniging Euphonia en het boek van Hupsel over de buurtschap Hupsel. Momenteel werkt hij met een werkgroep aan een boek over de buurtschap Holterhoek.

Noten

1. De genealogische gegevens zijn afkomstig uit 'Leemslat', in eigen beheer uitgegeven door de broers Bert en Chris Smeenk, Eibergen 2006.
2. Kennelijk een toestel voor gymnastische oefeningen, mogelijk een 'duikelrek'.
3. Volgens Wikipedia is een tentwagen een typisch Nederlands rijtuig, voortkomend uit de boerenkar. Het wordt gekenmerkt door hoogoplopende zijkanten en een hoge achterkant met een ophaalschot. Het geheel is overkapt met zeildoek.
4. Bernard ten Berge 'van de meester' in Rekken.
5. Mededeling van zijn achterkleinzoon Gerrit Odink in Zutphen, aannemer in ruste.
6. Schrevels zijn de houten tanden van de molenraderen, die de beweging overbrengen. Ze hebben nogal te lijden en daarom werd het hout, waarvan ze werden gemaakt, soms gekookt om het taaier te maken.
7. Deze stenen kwamen waarschijnlijk van steenbakker Kammeijer op 't Loo. Roodgaren waren harde stenen, die dicht bij het vuur hadden gelegen tijdens het bakken. Blauwe stenen lagen verder van het vuur af en waren zachter. Ze werden bijvoorbeeld gebruikt voor de fundering.
8. Weeink, B., *'t Eibargs plat op de riege*, Doetinchem 1995.
9. Achterhoeks Archief Doetinchem, archief gemeentebestuur Eibergen 1811-1930 inv. nr. 517.
10. Zie Het boek van Hupsel, blz. 127 e.v.
11. Old Ni-js nr.61, maart 2008.
12. Heuvel, H.W., *Volksgeloof en volksleven*, Borculo 1909.
13. Odink, H., *Land en volk van de Achterhoek*, Enschede 1971.
14. Achterhoeks Archief Doetinchem.
15. De joodse Franse officier, die rond 1900 ten onrechte wegens landverraad werd veroordeeld.
16. Politiek leider van de Zuid-Afrikaanse Boeren in hun oorlog rond 1900 tegen Engeland.
17. Odink, H., In: *'t Is mer een fuske*, (o.a.) Enschede 1971.
18. Krantenartikel Kijkjes in Eibergs verleden IX, Collectie Odink in het Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, Doetinchem.
19. Wesselink, E.H., *Kostgangers van onze Lieve Heer*, Eibergen, 1984.

Foto's bij dit artikel zijn afkomstig uit het fotoarchief van de familie Blankvoort.